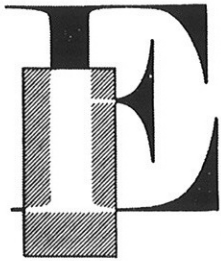

ALBERT ROSSICH
LA POESIA ERÒTICA
DEL BARROC

s poden analitzar les característiques més importants del Barroc a partir del tractament que els poetes de l'època fan de l'eròtic? (Parlo de l'eròtic en el sentit que tots pensem, és clar: el tema sexual). Es podria objectar a aquesta pretensió que l'eròtic és una simple parcel·la de l'activitat humana i que ell tot sol no pot definir una cultura, la qual cosa és força veritat. Coneixent la producció dels nostres escriptors barrocs podria argumentar-se, a més, que els textos eròtics són literàriament dolents i que l'exercici d'estudiar-los no val gaire la pena. Però, a banda que sovint els textos mediocres i els autors secundaris són els més definitoris d'una època (els bons de vegades enlluernen), justament la poesia eròtica posseeix unes característiques úniques per entendre l'estètica del moment, i reflecteix d'una manera diàfana la visió del món de l'home del Barroc. I té l'avantatge que, tractant-se d'un tema més o menys tabú fins fa poc, no s'hi ha reflexionat gaire i se'n pot treure molt de suc.

Va ser Joan Fuster un dels primers, si no el primer, a formular la necessitat de recuperar aquest aspecte de la nostra tradició cultural, tot proposant

iniciar una campanya per "salvar" el nostre "patrimoni" (...) eròtic". Les circumstàncies són favorables. L'erotisme s'ha convertit en una al·lucinació general, comprensible després de molts anys —de fet, després de molts segles— de quaresma oficialment imposada⁽¹⁾.

El tema eròtic, tractat obertament en l'Edat Mitjana, va experimentant des de mitjan segle XVI un procés de clandestinització que ateny el màxim grau en el segle XX. A l'època barroca, aquesta presa de consciència ja és prou forta per marginar de la impremta la literatura obertament eròtica. Però no tant que

(1) FUSTER, Joan: *Salvem el patrimoni eròtic!*, "Serra d'Or", 1978, p. 99.

no pogués ser àmpliament conreada per sectors socials que avui considerem eminentment incompatibles amb això; per exemple, eclesiàstics. No és que no n'hi hagi manifestacions de burgesos o rendistes desvagats, però les mostres que en coneixem són, en tot cas, escasses. I jo diria que més grolleres i vulgars. De totes maneres, la majoria de composicions d'aquesta temàtica són anònimes.

Ja he parlat en altres llocs de les raons, literàries o extraliteràries, que expliquen que aquests textos hagin estat desconeguts fins avui⁽²⁾. En canvi, ara que els comencem a conèixer, no sabríem explicar la literatura del XVII sense fer-hi referència. I és que la poesia eròtica es presta com poques a l'estètica del Barroc, ja que els equívocs i els jocs de paraules, les metàfores, les imatges i les metonímies, les el·lipsis o els usos translàtics del llenguatge són consubstancials a l'una i l'altra.

Com tota la poesia del Barroc, la poesia eròtica reflecteix la influència dels models literaris castellans, incorporant als temes que li són propis tota la càrrega ideològica del moviment. Això és molt important, perquè vol dir que no ens trobem davant de manifestacions marginals o derivades de l'estètica barroca, sinó d'obres plenament identificades amb una determinada visió del món. Per això l'obsessió per denunciar la falsedat de les aparences, i la presència d'una actitud desenganyada, com de tornada de tot, conformen els arguments dels poemes. Tot això es veu molt clar en el poema que transcriu a continuació:

Sarna i polls cria lo cabell dorat,
lleganyes cria l'ull que és més vistós,
i en lo nas del rostro més hermós
lo moc, que és verd i negre, està encallat;

lo llavi del clavell més colorat
és pudent a vegades i asquerós,
i la mà blanca i mofla és molt forçós
que al cul de sa senyora haja arribat;

lo vas de la més linda sol pixar;
est a dos dits del cul habita i mora;
del trasero polit ix merda pura,

(2) Cfr. esp. *Poesia eròtica i pornogràfica catalana del segle XVII*, Edicions dels Quaderns Crema. Introducció, edició i notes a cura d'Albert ROSSICH, Barcelona 1985, p. X, i IDEM, *El Barroc català, una descoberta tardana*, "Revista de Catalunya", 000.

que, a la bellesa, fea sol deixar:
¿Est és lo muladar que us enamora?
Jo me cago en lo amor i en sa hermosura!

El poema apareix, atribuït a Francesc Vicent Garcia, en diversos testimonis manuscrits⁽³⁾, la qual cosa ens indica que va circular bastant, però no és d'ell. Almenys dos altres manuscrits castellans n'inclouen una versió que es correspon vers per vers amb la nostra⁽⁴⁾, i la confrontació entre el text català i el castellà no deixa lloc al dubte sobre la precedència de la versió castellana⁽⁵⁾. Com po-

(3) Figurava dins el ms. *Curiositat catalana*, abans a la biblioteca del baró de Segur i actualment perdut (Cfr. MESTRES, Salvador: *Poesias perdidas de Vallfogona: Poetas ignorados: Fragmento de un libro manuscrito titulado Curiositat catalana*, "Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", II (1868), p. 408). Ara es conserva en quatre versions dins el ms. 111 de la Biblioteca del Seminari Conciliar de Barcelona (fs. 191v, 222-222v, 358 i 364-364v) i dins els mss. 1140 (f. 19v) i 1358 (f. 138v) de la Biblioteca de Catalunya. La versió del poema que reproduceixo és el resultat de col·lacionar les variants i eliminar les que són singulars, en el ben entès que en cas de lliçons equivalents prescindo de la sola coincidència de les versions del ms. 111 entre si, perquè hi ha contaminacions evidents. El sentit m'ha portat a esmenar la variant *está* del vers 10 (transmesa pel ms. 1140 i la 3ª versió del ms. 111) en "est a"; finalment, al vers 11, on totes les variants eren lleugerament diferents (llevat de 2 versions del ms. 111, de les quals he hagut de prescindir perquè eren massa divergents de la resta), he adoptat la de la 3ª versió del ms. del Seminari, que m'ha semblat més pròxima a totes les altres.

(4) Un és el Cod. CXIV/1-3 de la Biblioteca Provincial de Évora, p. 568; l'altre, el ms. 4067 de la Biblioteca Nacional de Madrid, f. 219v. De la mateixa manera que la versió catalana fou afilada a Garcia, aquests dos van ser atribuïts a Quevedo, però és evident que no li pertanyen; cfr. QUEVEDO, Francisco de: *Obra poética*. Edició de José Manuel Blecu, I, Editorial Castalia, Madrid (València), ps. 11, 28 i 75.

(5) Vet aquí el text del sonet (fins ara inèdit) segons el ms. d'Évora, el microfilm del qual he pogut consultar gràcies a la gentilesa de José Manuel Blecu. En modernitzo l'ortografia:

Soneto / Descripción de la hermosura

Piojos cria el cabello más dorado;
lagañas hace el ojo más vistoso;
en la nariz del rostro más hermoso
el asqueroso moco está encerrado;

la boca del clavel más encarnado
tal vez regüelda a ahito fatigoso
que al culo de su dueño haya llegado.

El mejor papo de la dama mea
y [a] dos dedos del culo vive y mora,
y cuanto aquesta caga es mierda pura.

Esto tiene la hermosa, y más la fea:
Veis aquí el muladar que os enamora.
¡Cágome en el amor y en su hermosura!

Que la versió catalana prové de la castellana ho demostra, la superioritat d'aquesta, que sempre pot emfasitzar els adjectius amb la comparança: "el cabello *más* dorado" (1), "el ojo *más* vistoso" (2); (compareu-ho amb "l'ull *que és més* vistós"), "la mano *más* blanca" (7), o que expressa les idees amb més naturalitat: "el asqueroso moco está encerrado" (4), "tal vez regüelda a ahito fatigoso" (6). És evident que el text català no ateny la contundència del castellà, ni n'ha pogut transmetre tots els matisos; per exemple, en haver de prescindir de la malèvola observació del vers 12.

dem comprovar, la popularitat dels models literaris castellans arriba a provocar l'aparició de traduccions que s'incorporen als nostres cançoners barrocs.

Tot i que reprendré el tema més endavant, no em puc estar de fer observar el contingut ideològic clarament repressiu del poema reproduït aquí. Sota una aparença "subversiva", el missatge és: malfieu-vos de la bellesa, malfieu-vos del sexe. (És clar que l'obra és destinada a un lector masculí, còmplice del poeta; també tornarem a aquesta qüestió). D'acord amb la mentalitat que reflecteix el poema, en gairebé tota la poesia del Barroc la sexualitat no apareix globalment descrita d'una manera atractiva o insinuant, sinó que és tractada satíricament.

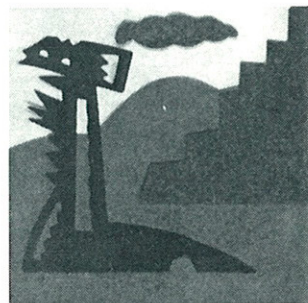
Per entendre aquesta qüestió hem de referir-la al pensament catòlic tradicional, que desconfia de l'amor entre home i dona (inclòs, és clar, l'amor entre els esposos). L'historiador Jean-Louis Flandrin, recull una observació d'un predicador del segle XVI que ho exemplifica palmàriament. Diu així: "El marit que, transportat per un amor desmesurat, sacseja la seva dona (per satisfer la seva voluptuositat) amb un ardor tal que voldria tenir-hi igualment comerç sexual encara que ella que no fos la seva esposa, peca"⁽⁶⁾. En el mateix sentit, Flandrin reproduïx una màxima tradicional (i reiterada fa ben poc pel papa Joan Pau II!) que ja trobem a sant Jeroni: "També comet adulteri qui estima amb massa ardor la seva esposa"⁽⁷⁾.

A l'Edat Moderna, s'intensifiquen les reticències dels tractadistes de moral catòlics envers l'enamorament, que subverteix l'ordre social i introdueix en el matrimoni variables imprevisibles. De vegades es diria que els preocupa tant la sexualitat extramatrimonial, considerada un instint inevitable en els éssers dèbils (és a dir, la massa social), com la ineludible presència del sexe dins el matrimoni. Ni més ni menys. El manteniment de l'ideal de la castedat feia que el comerç sexual entre els esposos fos vist com una concessió no pas del tot coherent amb la doctrina de l'Església.

Sigui com sigui, i coherentment amb les idees que es van afermant entre nosaltres a mesura que avança l'Edat Moderna, en la poesia satírica del segle XVII hispànic l'enamorat és motiu de burla (quan hi apareix és enganyat per la seva estimada, o simplement es converteix en víctima de les vel·leitats, la hipocresia i l'interès pels diners que caracteritzen el sexe femení); en canvi, és admirat qui practica la sexualitat sense quedar-ne presoner. El tema de l'enamorat callat que, quan pot realitzar finalment el seu desig eròtic, es veu contrariat per una inoportuna impotència és prou il·lustratiu al respecte:

(6) Cfr. FLANDRIN, Jean-Louis: *La Moral sexual en Occidente. Evolución de las actividades y comportamientos*, Ediciones Juan Granica, Barcelona 1984, p. 12. L'autor no diu d'on prové la citació, que he traduït per incorporar-la al text.

(7) *Ibidem*, *idem*.

Per sa pròpia senyora, un majordom
estava rematat de amor estrany,
quan ab quimeres la mitat de l'any
passa, sens oferir-se-li lo com.

Ella, que entén i vol al gentilhom,
procura dar remei a son afany,
mes lo covard, que dubta si és engany,
se glaça i no en la beina, el com ha nom.

Deixà'l al fi per nècio al propi instant
quan allargava el morro el caragol,
vermell com una grana d'empeguit;

i jura el gentilhom li pesà tant
que se'l troba plorant de sol a sol
i el té ab caldsfreds i basques cada nit⁽⁸⁾.

És exactament el comportament contrari del que exposa Francesc Vicent Garcia al final d'un altre sonet: "quan lo ham enganyador, golós, emboc, / Amor sap que no em pesca ab tan vil cuc"⁽⁹⁾. I no s'hi val a pensar que el caràcter jocós d'aquestes composicions ens estalvia de creure en les idees que expressen, sinó ben al contrari: conscientment o no, aquests poemes reforcen un sistema de valors amb l'eficàcia de l'*exemplum*.

La poesia eròtica del Barroc busca extreure dels fets que explica motius de desengany, i, en definitiva, corregir una possible sobrevaloració del sexe. La paulatina rigidesa en matèria sexual a partir del Concili de Trento es manifesta en aquesta literatura eròtica, que reflecteix una sexualitat més neuròtica que abans. No deixa de ser significatiu també el fet que, a diferència de molts textos medievals en què els passatges eròtics es troben diluïts dins un argument variat i complex, siguin majoria els textos barrocs que tracten exclusivament una anècdota eròtica. Encara que això reflecteix també el caràcter unitari de les obres barroques, és evident que l'aïllament del tema sexual es correspon amb el procés de marginació i relegació a l'esfera de la intimitat de les referències directes a l'activitat sexual.

Per això no trobem en la poesia barroca de tema eròtic composicions que

(8) *Cfr. Poesia eròtica...*, *op. cit.*, ps. xix i 68.

(9) GARCIA, Francesc Vicent: (...), *Antologia poètica* a cura de (...) Albert ROSSICH, Fundació d'Història i Art Roger de Bellfort, Santes Creus (Barcelona) 1985, p. 167.

pretenguin excitar les passions: el contingut no és pervers ni depravat, i només hi apareix una sexualitat elemental. És incomparablement més variada la casuística dels problemes de moral sexual que estudiaven els confessors que no pas els arguments dels poemes que han arribat a nosaltres. Haurem de concloure'n que la perversió no interessava, i que els casos de sexualitat en grup, de bestialisme o d'homosexualitat quedaven relegats al marc de les anomalies socials per a les quals no podia existir complicitat ni complacència.

Tampoc no trobem gaires referències a la masturbació masculina⁽¹⁰⁾. En canvi, n'hi ha força més a la que realitzen les dones. El fenomen és simptomàtic d'un fet que he apuntat abans: aquesta és una literatura feta per homes i dirigida als homes. La masturbació masculina no hi apareix perquè és humiliant, als ulls de l'home del segle XVII, ja que revela un fracàs: la impotència d'una unió sexual perfecta.

Tot just ara deia que la poesia eròtica del Barroc és feta per homes i consumida per homes. Per això connecta amb tota facilitat amb la tradició subterrània de la literatura misògina, present al llarg de l'Edat Mitjana i recuperada, si es pot dir així, pel Barroc, dos llargs períodes literaris marcats pel seu pregon caràcter popular. Segurament que moltes altres manifestacions de la nostra cultura es van produir marginant l'element femení, però en el cas de la literatura de tema sexual l'absència d'un jo femení ressona amb tota la força d'un silenci sobtat al bell mig d'una cridòria. Però hi ha encara un altre factor que explica el caràcter masculí de la nostra poesia eròtica: l'extracció professional dels seus autors.

Quan ens enfrontem amb l'autoria dels poemes satírics o eròtics, o bé l'anonimat és l'única resposta a la nostra legítima curiositat, o bé l'atribució recau sistemàticament damunt un nom mític que va acumulant així un gran nombre d'obres diverses que sens dubte no li pertanyen. Tot i això, com he apuntat abans i he fet veure en un altre lloc, tenim indicis evidents que hi ha una contribució decisiva d'eclesiàstics⁽¹¹⁾.

S'erraria qui deduís d'això que els capellans de l'època eren uns immorals, i retreure aquí anècdotes com l'augment dels processos inquisitorials per sol·licitació (demandes fetes per clergues a les dones en el confessional)⁽¹²⁾, o la pin-

(10) Per FLANDRIN, "*muchos son los indicios que prueban el avance de la masturbación entre los siglos XIII y XX, y su auge puede observarse en todos los medios sociales. La masturbación me parece estar psicológicamente enlazada a un progreso de la ensoñación solitaria y de la introspección, que marcaron profundamente nuestra cultura moderna y contemporánea*" (FLANDRIN, *op. cit.*, p. 18).

(11) *Poesia eròtica...*, *op. cit.*, ps. xii-xiii.

(12) Els casos de sol·licitació resolts pel Tribunal de Barcelona (amb jurisdicció a la major part de Catalunya) són 19 entre 1561 i 1599, únic període del qual conec dades, però 17 es concentren entre els anys 1593 i 1599. *Cfr.* PALOS, Juan Luis: *El Tribunal del Sant Ofici a Barcelona (Segle XVI)*, "L'Avenc", V (1982), ps. 175 i 180. Se-

toresca disposició del bisbe de Girona Francesc Arévalo de Zuazo de l'any 1611 prohibint, per tal d'evitar escàndols, "que los hijos de los clérigos sirvan en las iglesias donde sirven sus padres"⁽¹³⁾, no faria sinó provar que s'accentuà el rigor contra les conductes sexuals irregulars. La preponderància de l'estament eclesiàstic en les composicions eròtiques s'explica simplement pel fet que és aclaparadorament majoritari entre els escriptors de tota la nostra antiga literatura. I, ben mirat, la literatura eròtica del Barroc no fomenta pas ben gens el desenfrè ni la disbauxa. S'hi ha referit lúcidament, a propòsit de la poesia de certàmens, Antoni Ferrando:

El fet que l'Església permetia certes llicències quasi-pornogràfiques o quasi-heterodoxes amb tal de fer riure a l'audiència (...) ve en bona part determinat per la necessitat de provocar el conformisme i la integració de les masses en el seu sistema de valors conservadors⁽¹⁴⁾.

És clar que es tracta també del principi barroc d'afaiçonar l'art al gust de la massa, corrent el risc de caure en el *kitsch*, en la grolleria o en l'obvietat. En una cultura dirigida, massiva i conservadora⁽¹⁵⁾ com la barroca, que aquest gust aparegui en obres que persegueixen la devoció popular, com és el cas de les que es presenten als nombrosos certàmens religiosos de l'època, no ens ha de sorprendre. Ja ho va fer observar també Mikhail Bakhtin, parlant del segle XVI:

En aquella època era absolutament imprescindible fer servir el riure no oficial per tal d'acostar-se al poble, el qual es malfiava de la serietat i tendia a identificar la veritat crua i nua amb el riure⁽¹⁶⁾.

De tota manera, el problema no és ben bé el mateix en els poemes que circu-

gons aquest autor, quasi tots "els clergues sol·licitants (...) són catalans. L'edat mitjana d'aquests individus és de 44 anys, oscil·lant entre els 29 i els 60, amb predomini (...) del clergat regular sobre el secular" (Ibidem, p. 180).

(13) Cfr. MERINO, Fr. Antolín y CANAL, Fr. José de la *España Sagrada*, Tomo XLIV, Imprenta de Don José del Collado, Madrid 1826, p. 134.

(14) FERRANDO FRANCÉS, Antoni: *Els Certàmens poètics valencians del segle XIV al XIX*, Institució Alfons el Magnànim, València 1983, p. 1072.

(15) Cfr. MARAVALL, José Antonio: *La Cultura del Barroco*, Editorial Ariel, Esplugues de Llobregat 1975, ps. 131 i ss.

(16) BAJTIN, Mijail: *La Cultura popular en la Edad Media y en el Renacimiento*, Barral Editores, Barcelona 1974, p. 94. (He traduït el text de la versió castellana al català). És veritat que Bakhtin atribueix aquest fenomen a l'època medieval i al Renaixement diguem-ne "popular": "Durante el siglo XVI llega a su apogeo la historia de la risa: su vértice culminante es el libro de Rabelais. Al llegar a la Pléiade, se produce un marcado descenso. (...) Sin embargo, esta tradición no se debilita, continúa viviendo y luchando por su supervivencia en los géneros canónicos inferiores (comedias, sátira, fábula) y en los géneros no-canónicos sobre todo (novelas, diálogo costumbrista, géneros burlescos, etc.); sobrevive también en el teatro popular" (Ibidem, p. 95). Bakhtin és clar, identifica el segle XVII amb "la filosofía racionalista de Descartes y la estética del clasicismo" (ibidem). No fóra més clar dir que el riure sobreviu amb el Barroc?

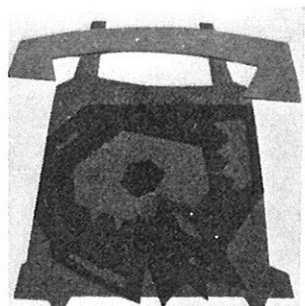
len en els cançoners manuscrits. Aquests són llibres de lectura individual, i l'efecte que persegueixen és particular; no es poden considerar manifestacions clares de dirigisme cultural. Naturalment, reflecteixen el mateix sistema de valors ideològics i estètics que les obres destinades al consum públic, com el teatre i la poesia de certàmens: en el fons, el contingut ideològic d'aquesta literatura eròtica reafirma la visió del sexe com un parany. Però pot actuar també com a terapèutica eficaç per a una sexualitat neuròtica no resolta.

Efectivament; sembla que allò que es busca és conjurar la líbido i aconseguir un distanciament a través de l'humor. Per això l'element primordial en la majoria dels poemes eròtics del Barroc és el joc lingüístic i conceptual, és a dir, l'ús de totes les possibilitats que la retòrica ofereix. El resultat ens és estranyament familiar als "postmoderns" d'avui: només que les contradiccions i els desequilibris en la consideració de l'eròtic a la nostra època provenen de la brusca desaparició dels tabús que han embolcallat la sexualitat fins fa pocs anys; mentre que en la cultura barroca, al contrari, són fruit justament de l'aparició, a nivell social, dels moderns mecanismes de repressió sexual.

Això reforça una anterior afirmació en el sentit que les conductes sexuals han canviat sensiblement al llarg del temps: de les orgies romanes als refinaments secrets de la societat victoriana hi ha etapes ben diferenciades en la història de la sexualitat. No ens ha d'estranyar, doncs, trobar temes específics en la poesia del segle XVII. Per altra banda, malgrat l'aparent unitat temàtica de la poesia eròtica, la lectura del conjunt de textos que ens n'han pervingut mostra una varietat de registres notable.

De vegades es tracta de motius habitualment absents en la lírica d'altres èpoques (les malalties venèries o els paràsits que afectaven els homes en una societat amb greus mancances d'higiene); altres cops són arguments que es basen en una realitat social diferent (la importància dels amors mongívols, sempre condemnats per improductius) o en una mentalitat configurada per unes coordenades culturals diverses. Per això hi trobem sovint burles d'episodis eròtics amb personatges mitològics, per exemple, ja que els arguments clàssics eren molt més presents a la societat barroca que avui; o fins i tot idees peregrines sobre els perills del tabac, creient que pot provocar impotència.

Potser no és tan caduca la ideologia antifeminista, que és omnipresent en els textos del Barroc. Ja he dit que l'home del Barroc recupera per a la literatura culta la misogínia d'arrel medieval. En canvi, la poesia del Barroc més popular —i més primitiu— alguna vegada exalta la dona; l'explicació rau segurament en la major ingenuïtat de la poesia popular. I que el lector recelós no es pensi que aquest judici és una murrieria reaccionària. En la poesia eròtica més elemental la dona és l'objecte de plaer, i fóra incoherent, doncs, blasmar-la; per això la dona hi és enalçada, i com més servicial i submissa millor. En un d'aquests poemes populars diu la dona al seu amant: "Faré sempre vostre gust, / puix

del meu no en só senyora”⁽¹⁷⁾. És fàcil adonar-se que no hi ha res d’avançat en l’elogi d’una dama que no és —es desprèn que no ho és per raons anatòmiques— senyora del seu propi gust.

És clar que això passa en textos que són, en realitat, poc barrocs. La majoria de les vegades, les coses van per un altre camí: el camí de l’humor, el distanciament, la desconfiança, el desengany. L’explicació d’aquest tractament tan poc “eròtic” de l’eròtic només pot ser la que hem anat constatant: el progrés de la repressió sexual.

Això pot semblar contradictori amb un fet que han destacat els historiadors de la literatura, que és l’abundància —o la simple existència— de literatura eròtica en aquella època. Aquesta constatació sorgeix, en realitat, per reacció davant el tractament hipòcrita i ocult que ha tingut l’erotisme en temps més recents. Però, com hem pogut comprovar, les característiques de la literatura eròtica barroca són perfectament coherents amb els nous valors repressius. D’acord amb això, les recents interpretacions que s’han donat a l’existència d’aquests textos n’han destacat generalment la funció de potenciar el conformisme entre les masses. Ho hem vist més amunt en paraules de Ferrando⁽¹⁸⁾, i en el mateix sentit s’ha expressat Giuseppe Grilli⁽¹⁹⁾.

Ara; malgrat tots els obstacles, la literatura eròtica ha existit sempre: és un tema massa important per poder ser definitivament bandejat. Si es vol, ha viscut etapes diverses (*grosso modo*, és una literatura pública dels segles XII al XVI; privada, del XVII al XVIII; clandestina, de 1808 a 1975)⁽²⁰⁾, però no ha desaparegut mai. Coherentment amb el procés de clandestinització d’aquests textos, la pornografia del XVIII i XIX és cada vegada més grollera, més popular, més elemental. Ja ha fet notar un estudiós que “*mientras avanza el siglo XVII va*

(17) *Poesia eròtica...*, *op. cit.*, p. 42.

(18) Vegeu *supra* i nota 14.

(19) *Cfr.* GRILLI, Giuseppe: *Pròleg* a Francesc Vicenç GARCIA, *Sonets* a cura de ..., Edicions 62, Barcelona 1979, p. 12. En canvi, Pitarch i Gimeno, parlant de la poesia eròtica dels segles XV-XVI, sostenen una opinió contrària: “l’exercici de compondre versos eròtics —i millor encara si eren pornogràfics— esdevenia una arma amb què combatre la ideologia aristocràtica dominant. Tant aleshores com avui, la pornografia sempre és reconfortant” (PITARCH, Vicent i GIMENO BETÍ, Lluís: *Poesia eròtica i burlesca dels segles XV i XVI*, Volum I. Edició a cura de ..., Eliseu Climent, Editor, València 1982, p. 19. Si això fos exacte, com explicariem que la poesia eròtica fos conreada pels mateixos nobles, com Joan Ferrandis d’Herèdia? (*Cfr.* BLECUA, José Manuel: *Versos nuevos de Fernández de Heredia*, dins *Suma de estudios en homenaje al Dr. Angel Canellas López*, Zaragoza 1969, ps. 125-147).

(20) A partir dels anys 60, coincidint amb l’expansió de la televisió i les modernes tècniques d’impressió en color, es produeix el relleu de la literatura pels *mass media*, amb el protagonisme indiscutit de la imatge. La data de 1975 és vàlida tan sols pel que fa al nostre país: és l’any de la mort de Franco i de l’inici de la desaparició de la censura.

creciendo cada vez más el gusto por lo plebeyo y chocarrero'⁽²¹⁾.

No voldria allargar-me més traient exemples d'aquesta degradació de l'eròtic, rodolant cada cop més pel pendent de l'escatologia. Només faré una excepció a això, perquè ens permetrà veure en què es pensaven els escriptors del XIX (la tradició devia provenir del XVIII, però tant-se-val) que consistia l'enginy dels homes del Barroc per a aquests temes. Es tracta d'una anècdota que s'atribueix a Francesc Vicent García i gràcies a la qual, "*al paso que mantuvo el Rector de Vallfogona a grande altura su buen concepto, creció la envidia de sus émulos de tal modo, que desde entonces (...) quedó firmada su sentencia de muerte*". No em sé estar de reproduir-la sencera:

Como muy valedera (sin que nosotros salgamos garantes de su verdad) viene corriendo hace muchos años la siguiente noticia de las causas que motivaron la repentina salida de García de Madrid, para Vallfogona.

Sabida es la frecuencia con que se reunia en el Palacio Real de Madrid, la academia poética, donde tanto gozaba Felipe IV, el rey poeta. Concurrían á ella todos los ingenios de mayor renombre residentes en la Corte, y algunos de fuera de la misma, como el Dr. García. (...)

Un día, estando convocada por S.M. la academia, y sus individuos aguardando en la sala de costumbre, se presentó el literato monarca y manifestó que una lijera indisposicion de la Reyna, la impedia asistir á la sesion pero que este pequeño incidente no seria obstáculo para que aquella se celebrase. En efecto, vá el Rey á ocupar el sillón de la presidencia y nota que en el asiento habia una cuartilla de papel en la que estaba anotado este indecoroso verso:

Vuestra madre, p: :: :: :: fué.

Todo convulso y enrojecido de indignacion, por tamaña insolencia, toma aquel soberano el papel, y despues de examinar con detencion la fisonomía de los concurrentes, se encara con el Dr. García, y al entregárselo le dice —“Conteste V. a eso”—.

Rápido como el rayo coje la pluma el inspirado poeta tortosino, y escribe a continuacion,

Vuestra madre pura fué
yo lo sostengo a fé mia;
la pluma un pelo tenia
y en vez de r puso t.

(21) Cfr. WILSON, Edward M.: *La Estética de don García Salcedo Coronel y la poesía española del siglo XVII*, "Revista de Filología Española", XLIX (1961), p. 13.

*Leída por su autor la cuarteta, fué celebrada en extremo, especialmente por el agradecido Rey, que prodigó a García todo género de distinciones*²²⁾.

Aquest acudit es troba a anys llum de l'enginy —de la saviesa— d'aquells versos escèptics sobre l'enamorament que hem llegit més amunt. La degeneració de la sensibilitat barroca és el que explica que s'acabés identificant el Barroc amb allò que en quedava en la mentalitat popular. Perquè l'herència barroca era viva, i els homes de la Renaixença ho sabien: la literatura de Pitarra o de Bernat i Baldoví n'era la continuació. I això permet entendre que encara l'any 1871 Frederic Soler i els seus reivindicuin el nom de Francesc Vicent Garcia. A Catalunya, el vallfagonisme acabà confluint amb el pitarrisme. Però aquest és un altre tema. Aquí només he volgut cridar l'atenció envers una literatura marginada —més encara: condemnada— perquè ens hi puguem divertir entenent-la millor.

Espero que volgueu concedir-li l'absolució.

Albert Rossich
Col·legi Universitari de Girona

(22) CASTILLO Y ALBA, Enrique del: *El Doctor Vicente Garcia, su biografía, y juicio crítico de sus obras*, dins *Certamen de la Academia de la Juventud Católica de Tortosa en honor de su excelsa patrona la Virgen*, Imprenta y Librería de Salvador Insuar, Tortosa 1879, ps. 117-118. No haurà passat desapercbut al lector el fet que l'anèdota tingués lloc justament en absència de la reina: la broma no era apta per a senyores.